

Fig. 1. Roskilde † Bispegaards Kapel. Plan. 1:300. Maalt af El. M. 1941, tegnet af C. G. S. 1944.

† BISPEGAARDENS KAPEL

To Bispebreve¹, fra 1285 og 1348, er udstedt i Roskilde »i vort Kapel«, og et tredje, fra 1467², har Stedsbetegnelsen »udi Bispegaarden i Roskilde udi Capellen«. Ved Reformationen overgik Kapel og Bispegaard til Kronen; de blev nedbrudt 1733, da det nuværende Palæ opførtes³.

Kapellet, der, bortset fra Søborg Slotskapel (Holbo Hrd.), er det eneste i Grundplan kendte Bispekapel fra vor Middelalder, har udgjort søndre Fløj i den middelalderlige Bispegaards uregelmæssigt trefløjede Anlæg. Beliggenhed og Planskema var kendt fra en Plan af Bispegaarden (Fig. 2)⁴, udført kort før Nedbrydningen 1733; men paalidelige Oplysninger bragte først Nationalmuseets Udgravning 1941—42 (sml. Fig. 1).

Bygningen har bestaaet af et unggotisk Langhus med tresidet Afslutning mod Øst. Orienteringen, der bestemmes af Bispegaardens Vestfløj, afviger stærkt mod Syd.

De svære Fundamenter, der overalt var ført til fast Bund, bestod indvendig af et enkelt Lag Kampesten, men naaede udvendig en betydelig større Dybde. Under den tresidede Korslutning havde Fundamentet Halvcirkelform, som en Apsis (Fig. 1), og under Nordmuren laa det paafaldende skævt i Forhold til det opgaaende Murværk⁵. Dette, der var bevaret i indtil 60 cm's Højde, var af forskelligt Materiale. Udvendig var underste Skifte sat af kvaderhugne Kampesten, men derover syntes Ydermurene at have været af 25 cm lange *Munkesten*. De bevarede Partier af Indervæggen var derimod overvejende *Kridtkvadre*, nederste Skifte dog fortrinsvis af *Fraadsten*.

Korslutningen var udvendig tresidet, og her havde det søndre Østhjørne en

fremspringende Støttestøtte (o. 1,30 x 1 m), og op mod det tilsvarende nordre Hjørne saas Fundamentet til en Hegnsmur (Fig. 1 og 2), der syntes samtidig med Kapellet. En Støttestøtte var saaledes mindre nødvendig her, — dog kan der have været opført en saadan oven paa Muren, der ikke har været saa høj som Kapellet. Mod Nord, hvor Korslutningen stødte til Kapellets Langmur, var der en sværere Støttestøtte (o. 1,60 x 1,35 m), og lignende fandtes midt paa nordre Langmur og ved Sydmurens Tilstød til Bispegaardens Vestfløj.

I det *Indre*, hvor Korslutningens Væg er halvrund, som en romansk Apsis, fandtes ingen Spor af Skillevægge. Kapellet har udgjort et udelt Rum, og de svære, stærkt fremspringende Støttestøtter viser, at det fra første Færd har været *hvælvet*, Korslutningen sikkert med en Halvkuppel, selve Langhuset med to Fag Krydshvælvinger — som antydtes paa Planen Fig. 1.

Murhøjden maa have været betydelig. Paa Resens Bykort (S. 26 Mærke 32), hvis Enkeltheder dog sikkert er ret upaalidelige, er Kapellet vist som en to Stokværk høj Bygning, og 1900 blev der i Absalonsbuen, der har forbundet Bispegaarden med Domkirkens øvre Koromgang, fundet et middelalderligt Trappeløb⁶, der viste, at Bispegaardens øverste Etage har ligget o. 6 m over middelalderligt Terræn. Hvis Kapellet ogsaa har været i to Etager, maa dets Murhøjde have været o. 10 m eller mere, men det er lige saa sandsynligt, at det har bestaaet af et enkelt, knap saa højt Rum, i hvis Vestende der fandtes et Galleri med Adgang fra Bispens Gemakker i Vestfløjens øverste Etage.

Kapellets Alder røbedes i nogen Grad af Fundforholdene, der viste, at det var en Tilføjelse til en, sandsynligvis senromansk, Forlængelse mod Syd af Bispegaardens Vestfløj, men fremgik hovedsagelig af dets mærkelige Planform. Da Korslutningens indvendige Halvcirkelform maa opfattes som et romansk Levn⁷, mens hele dens øvrige Udformning er gotisk, stammer Kapellet formodentlig fra Tiden o. 1250—1300.

Af Resens Bykort fremgaar, at der paa Kapellets Sydside laa en taarnagtig, spirdækket *Tilbygning*. Rester af denne fandtes ved Udgravningen, og det viste sig, at Bygningen var sengotisk. Murværket var af Munkesten i polsk Skifte.

Paa Kapellets Nordside fandtes Grundsten fra et *Halvtagshus*, vistnok opført af Christian 4. i Begyndelsen af 1600'rne.

KILDER OG HENVISNINGER

J. Kornerup: Roskilde i gamle Dage. 1892. S. 17. — Udgravningsberetning af V. Hermandsen og Elna Møller, Udgravningsplaner og Opmaalinger af Elna Møller 1942 (NM). — J. O. Arnhung: Bispegaardens Kapel. Materialesamling, MS. 1944. 1 S. (NM).

¹ 5. Juni 1285, Repertorium Nr. 505; 26. Sept. 1348, Repertorium Nr. 2166. ² 26. Juni 1467, Roskilde Kapitel, Helligtrekongers Kapel, Diplomatorium Christierni I, S. 188

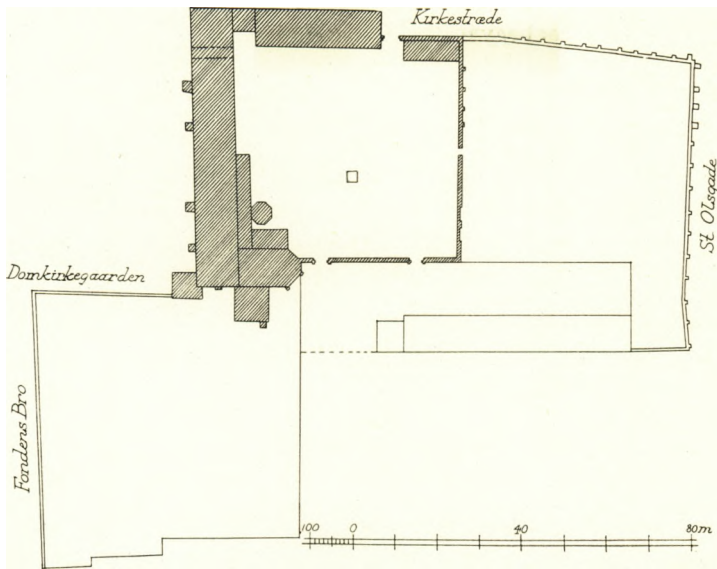

Fig. 2. Roskilde. †Bispegaardens Kapel. Situationsplan. O. 1:2000. Efter Nedbrydningsplan fra 1733. Tegnet af El. M. 1944.

(RA). ³ Kornerup, S. 19. ⁴ Plan i RA; fot. Geng. i NM. ⁵ De nævnte Uregelmæssigheder giver dog ingen Grund til at antage, at Fundamenterne kunde stamme fra en ældre, romansk Bygning. ⁶ Tegning og Fot. af Aage H. Mathiesen 1900 (NM). ⁷ Herhjemme kendes ellers næppe nogen udvendig tresidet, indvendig halvrund Korafslutning. De tresidede Korafslutninger paa Kirkerne i Vallekilde (Ods Hrd.) og i Nørre Alslev (Falster, Nørre Hrd.), den første ældre romansk, af Fraadsten, den sidste senromansk, er begge kantede indvendig.

ROSKILDES FORSVUNDNE KLOSTERKIRKER

†S. CLARE KLOSTERKIRKE

Clarisserne tilhørte Franciskanernes Søsterorden, opkaldt efter Stifterinden Clara Scifi, mens Klostrene ofte, især i ældre Tid, hed S. Damiani efter S. Damiano, hvor den hellige Frants indrettede det første Nonnekloster. 1255 meddelte Kong Christoffer Pave Alexander 4., at Fru Ingerd (se Graabrødre Klosterkirke S. 149) var til Sinds at stifte et Nonnekloster efter Franciskanernes Regler¹, og første August 1256 testamenterede Ingerd Søstrene og deres Kloster Jordegods². Kirken, der var indviet til *S. Clara*³, omtales første Gang 13. Januar 1257, da Paven eftergiver alle, der besøger S. Clare Klosterkirke i Roskilde paa Festdagene, en Ivrkebod⁴. 1258 eftergiver Jacob Erlandsen — Klosterets Værneherr — alle, der yder Hjælp saavel til Klosterkirken som til Bygningerne, 40 Dages Kirkebod⁵. 1266 eftergives der dem Bod, som yder Bidrag til Klosterkirkens Opførelse, »da vore elskede Døtre i Kristus, Søstrene af